

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ
Кафедра менеджменту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКСПОРТНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

здобувача вищої освіти освітнього
ступеня «бакалавр»
4 курсу денної форми навчання
спеціальності 073 «Менеджмент»
Дмитра ПОРОНЮКА

Науковий керівник:
к.е.н., доц. **Володимир ГОБЕЛА**

Рецензент:
к.е.н., доц. **Володимир ДУДЮК**

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«__» _____ 20__ р., протокол № _____

Завідувач кафедри менеджменту

_____

Львів -2022

АНОТАЦІЯ

Поронюк Д. Р. Забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства. Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 073 «Менеджмент», Львів. 2022.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади реалізації експортних операцій підприємства. Проаналізовано систему державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, виокремлено суб'єктів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та їхні функції. Проаналізовано систему існуючих показників оцінки ефективності ЗЕД та обґрунтовано використання найбільш оптимальної системи оцінки.

У другому розділі здійснено загальну характеристику досліджуваного підприємства. Здійснено аналіз виробничо-господарської діяльності та виокремлено показники, значення яких становить найбільшу загрозу для діяльності підприємства та його економічної безпеки. Здійснено аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства та сформовано основні види загроз, що виникають у процесі реалізації експортних операцій. Здійснено ранжування цих загроз та сформовано систему заходів щодо їх усунення. Здійснено оцінку ефективності запропонованих заходів.

Ключові слова: економічна безпека, експорт, зовнішньоекономічна діяльність, загрози, міжнародна торгівля.

ANNOTATION

Poroniuk D. Ensuring the economic security of enterprise's export operations. The manuscript.

Study on obtaining the educational bachelor degree in specialty 073 "Management". Lviv, 2022.

In the first thesis section, the theoretical bases of realization of export operations of the enterprise were considered. The system of state regulation of foreign economic activity is analyzed, and the subjects of regulation of foreign economic activity and

their functions were singled out. The system of existing indicators of FEA efficiency evaluation is analyzed and the use of the most optimal evaluation system is substantiated.

In the second thesis section, the general characteristic of the investigated enterprise was carried out. The analysis of production and economic activity was carried out and the indicators which value is the greatest threat to the activity of the enterprise and its economic safety were allocated. The analysis of the efficiency of foreign economic activity of the enterprise was carried out and the basic kinds of the threats arising in the course of realization of export operations were formed. The ranking of these threats was carried out and a system of measures to eliminate them was formed. An assessment of the effectiveness of the proposed measures.

Key words: economic security, export, foreign economic activity, threats, international trade.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Теоретичні засади здійснення експортних операцій	7
1.2. Особливості державного регулювання експортних операцій.....	12
1.3. Оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства.....	18
Висновки до розділу 1.	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ТА ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	26
2.1. Загальна характеристика ЛОУЛМГ	26
2.2. Аналіз основних показників виробничо-господарської діяльності ЛОУЛМГ	29
2.3. Дослідження ефективності зовнішньоекономічної діяльності та основних загроз економічній безпеці підприємству.....	35
2.4. Рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки експортних операцій підприємства	40
Висновки до розділу 2.	45
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Налагодження системи зовнішньоекономічної діяльності є об'єктивною вимогою сучасної глобалізованої економіки. Враховуючи анонсовані євроінтеграційні перспективи України, дослідження цієї проблематики є вкрай затребуваним та актуальним. Особливо важливим стає процес забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства та, зокрема безпеки експортних операцій.

Дослідження у цьому напрямку сприятимуть зміцненню економічної безпеки вітчизняних підприємств та посилення їхніх конкурентних позицій на міжнародних ринках. Своєю чергою це сприятиме забезпеченню економічної безпеки держави та розвитку економіки.

Вивченням проблемних питань забезпечення економічної безпеки та підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства займалися такі дослідники: Левіт Т., Кім С., О'Рейлі Т., Шан Т., Акімова Т., Анісімова О., Виноградський М., Герасименко А., Гребельник О., Данілов О., Дахно І., Жук М., Зінчук Т., Кириченко О., Козак Ю., Козаченко Г., Масловська Л., Михасюк І., Мурашко М., Рум'янцев А., Сизоненко В., Федунова Л.

Мета та завдання роботи. Метою роботи є наукова розвідка теоретичних та практичних засад забезпечення економічної безпеки експортних операцій підприємства.

Для реалізації мети дослідження було сформовано кілька завдань:

- 1) здійснити аналіз теоретичних засад здійснення експортних операцій;
- 2) обґрунтувати вибір системи оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства;
- 3) проаналізувати основні показники ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства;
- 4) здійснити оцінку ефективності зовнішньоекономічної діяльності;

- 5) здійснити безпековий аналіз експортних операцій, виокремити основні загрози;
- 6) здійснити ранжування основних загроз економічній безпеці та на основі цього запропонувати систему заходів щодо забезпечення економічної безпеки експортних операцій;
- 7) здійснити оцінку запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є експортна діяльність підприємства.

Предметом дослідження є шляхи забезпечення економічної безпеки експортних операцій підприємства.

Методи дослідження. В процесі реалізації дослідження було використано наступні загальнонаукові методи дослідження: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, метод абстрагування та теоретичного узагальнення.

Апробація результатів дослідження. Порнюк Д., Гобела В. В. *Забезпечення економічної безпеки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Менеджмент і безпека: теоретичні та прикладні аспекти: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених (м. Львів, 13 травня 2022 р.) / за заг.ред. В.С. Бліхара. Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 155–158*

Інформаційну базу дослідження становлять: наукові та статистичні джерела, дані інтернет-ресурсів, законодавчі акти України, міжнародні договори та інші нормативні акти у сфері міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності, дані фінансової звітності підприємства.

Основний зміст роботи викладений на 53 сторінках, у роботі міститься 19 таблиць та 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Теоретичні засади здійснення експортних операцій

Сучасна парадигма ринкової економіки та процеси глобалізації економічних відносин сприяють розвитку міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Відповідно останні три десятиріччя простежується активний розвиток міжнародної торгівлі, лібералізація зовнішньоекономічних політик більшості країн. Ці процеси забезпечують раціональне використання потенціалу природних ресурсів країни, забезпечують обмін товарами та послугами, що необхідні населенню. В сучасній економіці зовнішньоекономічна діяльність виконує роль її двигуна та провідним фактором підвищення конкурентоспроможності національної продукції на міжнародних ринках. Зокрема експортна діяльність сприяє підвищенню технологічного рівня виробництва та розвитку оновлення технологічного потенціалу. Експортна діяльність трактується як система різноманітних економічних та торгово-економічних зв'язків між контрагентами з різних країн що створена для обміну ресурсами, товарами, послугами та інноваціями. Важливо зазначити, що такий обмін здійснюється на основі взаємної вигоди, принципу отримання прибутку та компенсації. Експортно-імпортні операції характерні для усіх сфер економічної діяльності, а саме: виробництво, торгівля, інвестиції та інновації.

Отож, під поняттям експорт розуміють діяльність економічних суб'єктів, що є контрагентами України так і іноземними контрагентами, що передбачає вивезення товарів за межі митної території держави та яка побудована на взаємовигідних відносинах між ними [29]. Натомість зовнішньоекономічна діяльність передбачає кілька видів діяльності, серед яких є також і експорт.

Варто зауважити, що найбільш поширеними видами зовнішньоекономічної діяльності є експорт та імпорт.

Загалом зовнішньоекономічна діяльність підприємства спрямована на:

- забезпечення однакового рівня економічного розвитку різних держав;
- підвищення темпів економічного розвитку;
- вирівнювання собівартості товарів на національному та світовому ринках;
- оптимальне використання усіх прерогатив міжнародного поділу праці для забезпечення економічної ефективності народного господарства;
- зменшення рівня безробіття, в тому числі й структурного;
- забезпечення економічних систем дефіцитними природними ресурсами;
- налагодження міжнародного обміну передовими технологіями, створення системи міжнародного освітнього та науково-технічного співробітництва;
- налагодження міжнародної співпраці щодо боротьби із економічними злочинами та боротьба із відмиванням брудних грошей [17].

Варто розглянути основні переваги, що отримують суб'єкти господарської діяльності та держава від здійснення експортно-імпортних операцій у межах реалізації міжнародної торгівлі. Такими перевагами є:

- надходження іноземної валюти за експортовані товари та послуги;
- підвищення технічного та технологічного рівня виробництва завдяки міжнародному обміну технологіями;
- продукування товарів, що є конкурентоздатними на міжнародних ринках за рахунок їх технологічної відповідності світовим стандартам;
- забезпечення народного господарства та населення продукцією, виробництво якої є нерентабельним для національної економіки;
- забезпечення народного господарства природними ресурсами видобуток яких в межах країни є нерентабельним або поклади яких взагалі відсутні в країні;
- удосконалення національної фінансової системи завдяки її інтеграції у світову економічну систему [6].

Розвиток експортної діяльності спричинений активним розвитком зовнішньоекономічної діяльності та міжнародної торгівлі загалом. Відповідно на розвиток експортних операцій суттєво вплинув розвиток зовнішньоекономічної діяльності як такої. Цьому сприяло кілька чинників, а саме:

- крайня необхідність пошуків ринків збуту для надлишкових товарів, вироблених національною економікою, що особливо стало актуальним у період бурхливої індустріалізації та масового виробництва товарів у 1920-1940-х рр.;

- нерівномірність розміщення продуктивних сил, тобто нерівномірність розміщення природних ресурсів, засобів та предметів праці, що унеможливило автакрічний розвиток економічних систем;

- різний рівень економічного розвитку, що спричиняє різну вартість робочої сили та товарів незавершеного виробництва та напівфабрикатів результаті чого формується різний економічний потенціал регіональних економічних систем [24].

Завдяки налагодженій системі експортно-імпортних операцій досягається ефективність світової економіки. Оскільки в результаті здійснення експортно-імпортних операцій відбувається перерозподіл природних ресурсів, предметів, засобів праці та робочої сили. Також здійснюється обмін науково-технічними новинками та передовими технологіями.

Важливим аспектом теоретичного аналізу експортно-імпортних операцій є ідентифікація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Такими суб'єктами виступають будь-які суб'єкти господарювання, що займаються збутом товарів чи послуг шляхом їх реалізації на зовнішньому ринку, що потребує перетину кордонів держави [25].

Отже, до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності можна зачислити усіх суб'єктів, що безпосередньо здійснюють експортні та/або імпортні операції та є елементами системи управління зовнішньоекономічною діяльністю. Відповідно до чинного законодавства України суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є такі економічні агенти [29]:

- Фізичні особи. До цієї групи зараховуємо усіх громадян України, іноземних громадян та апатридів, тобто осіб без громадянства, що мають цивільну правоздатність та дієздатність згідно із законами України. Однак необхідною умовою для того аби фізичні особи набули статусу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності є постійне місце проживання на території України. Якщо ці фізичні особи зареєстровані як підприємці вони отримують право укладати зовнішньоекономічні договори (контракти). У разі якщо фізичні особи не мають постійного місця проживання на території України, вони можуть укладати зовнішньоекономічні договори (контракти) якщо вони є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності згідно законодавства іншої країни, де вони мають постійне місце проживання або мають громадянство цієї країни.

- Юридичні особи. До цієї групи зачисляємо усіх юридичних осіб, які зареєстровані як такі в Україні та мають постійне місце знаходження на території України; також до цієї групи зараховуємо ті юридичні особи, що інкорпоровані у структуру іноземних суб'єктів господарювання.

- Об'єднання фізичних осіб, об'єднання юридичних осіб, об'єднання фізичних і юридичних осіб, що не мають статусу юридичних осіб. Такі одиниці повинні мати постійне місце знаходження на території України, пройти процедуру офіційної реєстрації та набути право на ведення господарської діяльності відповідно до чинного законодавстві України.

- Структурні одиниці іноземних підприємств. Вони не повинні бути відокремленими юридичними особами, але повинні мати постійне місце знаходження на території України.

- Спільні підприємства. Суб'єкти господарювання, які утворені вітчизняними та іноземними об'єктами, які були офіційно зареєстровані відповідно до чинного законодавства України.

- Держава. Держава теж може виступати суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, якщо здійснює експортні або імпорتنі операції через органи державної влади, органи місцевої влади та через створені нею зовнішньоекономічні структури.

- Будь-які інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, якщо це не суперечить чинному законодавству України [29, 30].

На основі принципів здійснення зовнішньоекономічної діяльності країн – світових економічних лідерів було виокремлено загальні принципи зовнішньоекономічної діяльності України. Ці принципи набули правового закріплення у низці законів України. Зокрема, це Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який є фундаментальним у сфері експортно-імпортних операцій та зовнішньоекономічної діяльності. Таким чином можна виділити основні принципи зовнішньоекономічної діяльності [29, 30]:

- 1) принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;
- 2) принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва;
- 3) принцип юридичної рівності і недискримінації;
- 4) принцип верховенства права;
- 5) принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності держави
- 6) принцип еквівалентності обміну та неприпустимості демпінгу [29, 30].

Реалізація зовнішньоекономічної діяльності підприємства на основі зазначених принципів передбачає формування злагодженої системи управління на усіх рівнях з метою координації загальних зусиль. Побудова системи зовнішньоекономічної діяльності є не тільки законодавчо визначеною, але є вимогою сучасного світової економічної системи. Ці принципи сформувалися внаслідок глобалізації фінансових, економічних та зовнішньоекономічних відносин. Відповідно побудова зовнішньоекономічної діяльності підприємства на основі загальних принципів сприятиме підвищенню її ефективності та матиме позитивний вплив на економічну безпеку держави.

1.2. Особливості державного регулювання експортних операцій

Важливим етапом аналізу експортних операцій є дослідження системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Загалом державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це сукупність певних законодавчо закріплених інструментів та механізмів для регулювання та управління зовнішньоекономічною діяльністю. Ці інструменти та механізми вітчизняні дослідники поділяють на кілька видів, залежно від характеру застосування:

- обмежувальні;
- контролюючі;
- стимулюючі;
- заохочувальні [7].

Основне завдання цих інструментів та механізмів полягає у вдосконаленні системи управління зовнішньоекономічною діяльністю відповідно із врахуванням державних інтересів та в рамках зовнішньоекономічної політики держави. Зазначимо, що державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється в залежності від рівнів управління, а саме:

- макрорівень;
- мезорівень;
- макрорівень [14].

Державне регулювання на макрорівні здійснюється на наднаціональними утвореннями та міжнародними організаціями. Таке регулювання здійснюється на основі укладених та ратифікованих міжнародних угод у сфері зовнішньоекономічної діяльності. До таких наднаціональних утворень та організацій можна зачислити: Світову організацію торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд (МВФ), група Світового банку тощо.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності державою здійснюється на мезорівні. Таке регулювання здійснюється через уповноважені органи. Йдеться про Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, Державну митну службу України, Антимонопольний комітет тощо [22].

На макрорівні регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється органами місцевої виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Варто зазначити, що на цьому рівні регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється безпосередньо самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, за рахунок укладання зовнішньоекономічних договорів. Органами управління також є торгово-промислові палати, фондові та валютні біржі, громадські об'єднання, асоціації підприємців, спілки експортерів тощо.

Розглянемо повноваження ключових суб'єктів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Домінантна роль у сфері державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності відводиться Верховній Раді України. Серед переліку повноважень Верховної Ради України, що представлені у таблиці 1.1, виокремимо найбільш фундаментальні функції. Перш за все це формування зовнішньополітичного зовнішньоекономічного курсу держави та розробка державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Також важливими повноваженнями є прийняття та затвердження законодавчих актів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

До повноважень Верховної Ради України належить забезпечення економічної та національної безпеки [16, 29, 30].

Таблиця 1.1

Повноваження Верховної Ради України у сфері ЗЕД

Орган регулювання	Повноваження
Верховна рада України	прийняття, зміна та скасування законодавчих актів в сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності
	затвердження основних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що реалізується через прийняття програми розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни
	затверджує та змінює структуру органів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю
	ратифікація міжнародних договорів, що укладені Україною, це є необхідною умовою набуття даними договорами чинності на території держави
	затвердження положень нормативів щодо обов'язкового продажу валютної виручки, перелік митних тарифів, що затверджуються законом України «Про Єдиний митний тариф», перелік та порядок здійснення процедури проходження митних постів при перетині митного кордону держави
	встановлює спеціальні режими зовнішньоекономічної діяльності на території України
	формує та затверджує перелік товарів експорт та імпорт, яких обмежується або забороняється

Джерело: [16, 29, 30].

Не менш важливу роль у сфері державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності належить Кабінету Міністрів України (таблиця 1.2)

Таблиця 1.2.

Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері ЗЕД

Орган регулювання	Повноваження
Кабінет Міністрів України	вживає всіх необхідних заходів щодо впровадження та реалізації програми та стратегії розвитку державної політики в сфері зовнішньоекономічної діяльності
	реалізує заходи щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності України
	координує діяльність міністерств, комітетів та відомств стосовно регулювання зовнішньоекономічної діяльності
	координує діяльність всіх торгових та торгово-економічних представництв України за кордоном
	приймає нормативні акти з питань управління зовнішньоекономічною діяльністю
	забезпечує проведення переговорів та укладання міжнародних договорів України з питань здійснення зовнішньоекономічної діяльності та контролює їх впровадження та виконання всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності
	формує та подає на розгляд Верховної Ради України структуру органів управління та регулювання зовнішньоекономічної діяльності
	забезпечує складання зведеного платіжного балансу та обрахунку значення зовнішньоторгового сальдо України
	забезпечує раціональний розподіл коштів Державного валютного фонду країни
	забезпечує виплату та обслуговування платежів щодо погашення зовнішніх кредитних зобов'язань держави

Джерело: [12,30].

Зазначимо, що Кабінет Міністрів України є центральним органом виконавчої влади, відповідно більшість функцій щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснює саме цей орган. До повноважень Кабінету Міністрів України належить реалізація функції регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Не менш важливу роль у сфері державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності відіграє Національний Банк України (таблиця 1.3.), який здійснює контроль за обігом валюти та валютних цінностей, що є ваговою складовою забезпечення економічної та фінансової безпеки держави

Таблиця 1.3.

Повноваження Національного Банку України у сфері ЗЕД

Орган регулювання	Повноваження
Національний Банк України	відповідає за збереження золотовалютних та інших державних цінностей, які забезпечують платоспроможність держави
	представляє інтереси держави у зносинах з центральними банками та урядами інших держав
	регулювання курсу національної валюти до курсу іноземних валют в межах, визначених міжнародними договорами України
	гарантує виплату по кредитах, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками та іншими фінансово-кредитними інститутами та міжнародними організаціями, під заставу державного майна держави
	контролює та обліковує надходження та виплати за державними кредитами та зобов'язаннями наданими Україною або отриманими від іноземних партнерів

Також до повноважень Національного Банку належить здійснення грошово-кредитної та валютної політики держави. Не менш важливим завданням є регулювання валютного курсу, що справляє найбільший вплив на інтенсивність експортно-імпортних операцій та на структуру міжнародної торгівлі.

Таблиця 1.4.

Повноваження Міністерства економіки у сфері ЗЕД

Орган регулювання	Повноваження
Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України	забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності
	здійснює контроль за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законів України та умов міжнародних договорів України
	здійснює заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності
	проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування тощо

Джерело: [29,30].

Відповідно до законодавства України центральним органом виконавчої влади з питань економіки є Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Основними повноваженнями міністерства є безпосередня реалізація зовнішньоекономічної політики держави та функція регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Це відомство відповідає за реалізацію заходів державного регулювання експортно-імпортних операцій.

Таке регулювання здійснюється за допомогою різноманітних засобів, які можна поділити на такі групи: адміністративні, економічні та правові.

Міністерство володіє повноваженнями щодо ліцензування певних видів експортної діяльності та видача спеціальних дозволів на ведення специфічних видів діяльності. Проте, як зазначалося, основним завданням відомства є директивний вплив на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з метою реалізації основних положень державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності та економічної політики.

Окрім основних органів державного зовнішньоекономічної діяльності можна виділити ще й Антимонопольний комітет України. Його основне завдання як органу державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності полягає у контролі за дотриманням антимонопольного законодавства усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності.

Отже, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямоване на ефективне управління та розвиток міжнародної торгівлі. Забезпечення зовнішньоекономічної рівноваги, підтримання зовнішньоторговельного балансу країни та курсу національної валюти, що має вирішальне значення в системі державного регулювання.

1.3. Оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Термін стійкість зовнішньоекономічної діяльності підприємства доволі рідко трапляється у наукових джерелах. Проте варто зазначити, що фірма з високим ступенем економічної стабільності здатна успішно подолати різні кризові явища та стабільно функціонувати на ринку. Отже для стабілізації та розвитку економіки підприємства необхідно ретельно проаналізувати та глибше

дослідити теоретичні підходи до поняття стійкості зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Варто також зазначити, що багато показників ефективності виробничо-господарської діяльності та фінансової ефективності діяльності підприємства, зокрема таких як показники зовнішньоекономічної діяльності та показники фінансової стійкості, прямо залежать від рівня загальної стабільності підприємства. Лише ефективна та рентабельна зовнішньоекономічна діяльність підприємства матиме вирішальне значення для забезпечення фінансової стійкості та економічної безпеки підприємства загалом. Важливо відзначити, що стабільність підприємства напряду залежить від безпеки підприємства, що означає здатність розвиток і функціонування в мінливих ринкових умовах, що зумовлюється великою кількістю ризиків та загроз.

Оскільки підприємство є одночасно як об'єктом, так і суб'єктом господарської діяльності, науковці виокремлюють дві групи чинників: зовнішні та внутрішні. Розглянемо більш детально зовнішні фактори стабільності підприємства більш докладно. Ці фактори характерні для дій на міжнародному, національному та регіональному рівнях.

До цієї групи зачисляємо:

- ✓ державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ ступінь участі держави та усіх інкорпорованих суб'єктів господарювання в міжнародних договорах і угодах, що визначають умови та напрями здійснення міжнародної торгівлі;
- ✓ наявність постійного попиту на продукцію національних підприємств на міжнародному ринку;
- ✓ забезпечення процесів страхування зовнішньоекономічної діяльності усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

✓ стан та структура інфраструктури забезпечення зовнішньоекономічної діяльності регіоні та в країні;

✓ інвестиційний клімат в країні та її регіонах [16].

Важливість системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності полягає в тому, що економічна політика та курс держави є тими інструментами, що тій чи іншій мірі регулюють усі інші процеси. Наприклад, розвиток інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності в регіонах і країні залежить від загального рівня розвитку економічної інфраструктури, а отже, і від її стійкості залежно від обсягу асигнувань, що виділяються з державного та регіонального бюджетів.

Серед іншого, є й інші заходи щодо модернізації та удосконалення інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності:

- створення регіональних об'єднань організацій і підприємств, які будуть залучені до процесу розвитку інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності, що враховуватиме специфіку та потреби регіону;

- надання органами місцевого самоврядування методично-довідкової інформації усім суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності в регіонах для більш сталого розвитку та забезпечення співробітництва у сфері міжнародної торгівлі з іншими країнами.

Важливо зазначити, що державна політика у сфері регулювання економічних відносин також передбачає порядок організації страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємства [17].

Враховуючи вищезазначені аргументи, на сьогодні міжнародна торгівля та будь-які форми зовнішньоекономічної діяльності неможливі без страхування, тому що будь-яка фірма, що займається зовнішньоекономічною діяльністю неминуче стикнеться із певними видами ризиків, серед яких такі:

- ✓ транспортні ризики;
- ✓ ризики неплатежу за умовами експортних поставок;
- ✓ ризики не доставки товарів в процесі реалізації імпорту;

- ✓ ризики, що виникають в результаті коливання курсу валют;
- ✓ ризики, що виникають внаслідок непереборних сил, суспільних та природних катаклізмів, зокрема йдеться про стихійні лиха, політичні та економічні нестабільність в державі, природні катастрофи тощо.

Підводячи підсумок робимо висновок, що теперішні ринкові умови та економічні реалії ускладнюють процес розвитку зовнішньоекономічної діяльності та налагодження зовнішньоекономічних зв'язків без налагодженої системи страхування ризиків ЗЕД. Також важливою сферою забезпечення стабільності зовнішньоекономічної діяльності та економічної безпеки держави є процес інтеграції у світове економічне товариство, укладання міжнародних договорів, що окреслюватимуть межі співпраці, умови та правила ведення бізнесу щодо міжнародної торгівлі [26].

Отож, політика держави щодо зовнішньої торгівлі є визначальним фактором підвищення ефективності та рентабельності зовнішньоекономічної діяльності країни та забезпечення економічної безпеки, як регіону, так і держави загалом. Разом з тим, важливою та необхідною умовою розвитку зовнішньоекономічної діяльності є стабільний попит на вітчизняну продукцію на внутрішньому ринку та за кордоном, що забезпечується підвищенням рівня конкурентоспроможності продукції [42].

Перейдемо до аналізу внутрішніх чинників, що також мають значний вплив на зовнішньоекономічні зв'язки та активність міжнародного обміну. Сюди зачисляємо чинники, які безпосередньо спричинені діяльністю підприємства, а саме:

- ✓ ефективне та раціонально організоване виробництво;
- ✓ високий рівень конкурентоспроможності продукції та підприємства загалом, в тому числі й на міжнародному ринку;
- ✓ рівень витрати на виробництво та реалізацію продукції, собівартість продукції;
- ✓ норма прибутку та норма прибутку від експортної діяльності;
- ✓ обсяг загального виробництва.

Аналізуючи вплив внутрішніх чинників варто зазначити, що конкурентоспроможність підприємства та виготовленої продукції має ключове значення.

Підсумовуючи цей етап аналізу зазначимо, що вплив виділених чинників на процес забезпечення стійкості та безпеки підприємства є вкрай важливими. Вплив зовнішніх чинників є більш вагомим та об'єктивним тому, що вони не зумовлені діяльністю конкретного підприємства та умовами ведення бізнесу. На відміну від внутрішніх, вплив яких цілком залежить від діяльності підприємства та обраної ним стратегії розвитку та безпеки. Важливо зазначити, що вплив внутрішніх чинників є відображенням конкретних умов, що складаються на підприємстві. Ці умови визначаються його структурою управління, морально-психологічним кліматом в колективі, наявними технологіями, розробленими логістичними та маркетинговими стратегіями тощо. Відповідно проблеми забезпечення сприятливих умов ведення бізнесу на регіональному та національному рівнях, шляхом мінімізації дії зовнішніх чинників є пріоритетним завданням державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

У таблиці 1.5. згрупуємо усі чинники стійкості та їхній зв'язок із шляхами підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення економічної безпеки.

Таблиця 1.5.

Основні напрями підвищення ефективності та забезпечення стабільності зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Напрями удосконалення ЗЕД	Фактори впливу на стабільність ЗЕД	
	Зовнішні	Внутрішні
Підвищення стійкості зовнішньоекономічної діяльності підприємстві	Наявність стабільного попиту з боку окремих партнерів. Участь держави та місцевих підприємств у міжнародних угодах та проєктах	Підвищення конкурентоспроможності, своєчасне виконання усіх договірних зобов'язань, розвиток відносин з іноземними партнерами
Підвищення інтегральної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства	Наявність стабільного попиту з боку всіх або основних партнерів, участь у міжнародних угодах та проєктах. Інвестиційний клімат у державі	Підвищення конкурентоспроможності. Забезпечення взаємодії зовнішнього та внутрішнього ринків, що зберігають цілісність та стабільність. Підвищення стабільності відносин з партнерами на зовнішньому та внутрішньому ринках
Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства	Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності Стан інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності в регіоні	Збільшення виробництва та експорту продукції з високим ступенем переробки Зниження собівартості Поліпшення якості продукції Зростання прибутку
Підвищення фінансової стійкості підприємства	Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності Організація страхування зовнішньоекономічної діяльності	Збільшення частки власного капіталу підприємства Збільшення прибутку

Перейдемо до розгляду поняття ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Враховуючи те, що будь-яке підприємство створене з метою отримання прибутку, забезпечення ефективності діяльності підприємства сприяє його рентабельності та прибутковості.

Якщо підприємство прагне бути ефективним та прибутковим йому слід освоїти нові ринки. Тому для бізнесу вихід на міжнародні ринки є вкрай важливим завданням. В процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності постає питання чи є така діяльність рентабельною та чи варто взагалі експортувати продукцію. Дати відповідь на ці питання можливо провівши аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства [48].

Для визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності існує багато різних підходів, що передбачають різні показники. Проаналізувавши різні джерела можемо зробити висновок, що найбільш раціональним та уніфікованим є підхід, який передбачає поділ показників ефективності на чотири групи: абсолютні, відносні, структурні та власне показники ефективності (таблиця 1.6.).

Таблиця 1.6.

Система показників ефективності ЗЕД

Назва групи	Показники
Абсолютні	обсяг експорту, обсяг імпорту, обсяг накладних витрат на експорт / імпорт, середній залишок, кількість отриманих претензій, сума претензій, кількість задоволених претензій, обсяг використання торгової марки компанії, обсяг експорту нових товарів
Відносні	обсяг експорту, обсяг імпорту, обсяг накладних витрат на експорт / імпорт, середній залишок, кількість отриманих претензій, сума претензій, кількість задоволених претензій, обсяг використання торгової марки компанії, обсяг експорту нових товарів
Структурні	- індекси динаміки: індекс вартості; індекс фізичного обсягу; індекс цін; індекс кількості, наприклад, динаміка частки світових, європейських ринків, частка нових товарів в експорті, що з'явилися на ринках у останні 5 років частка зменшення витрат, отримана завдяки використанню нових технологій тощо; - коефіцієнти виконання зобов'язань з експорту та імпорту (за вартістю, за фактичним обсягом, за ціною; середня тривалість обороту експортної (імпортної) операції; коефіцієнт віддачі коштів від експортно-імпортних операцій)
Показники ефективності	валютна ефективність експорту / імпорту; ефективність експорту / імпорту; середня тривалість експортної (імпортної) операції; коефіцієнт рентабельності операцій з експорту / імпорту; ефективність експорту / імпорту

Оскільки єдиного підходу для аналізу зовнішньоекономічної діяльності немає, вважаємо, що для оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності доцільно використовувати:

- методи детермінованого факторного аналізу;
- стандартні методи;
- математичні;
- евристичні методи.

Окрім того, для аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства варто користуватися показниками ефективності експорту.

Висновки до розділу 1.

Налагодження ефективної зовнішньоекономічної діяльності є важливим елементом у забезпеченні економічної безпеки держави, що сприяє підвищенню конкурентоздатності вітчизняної економіки та вітчизняних товарів на міжнародних ринках. Відповідно, забезпечення економічної безпеки експортних операцій є вкрай необхідним та важливим етапом національної економічної політики та політики економічної безпеки.

В результаті здійсненого теоретичного аналізу виокремлено основних суб'єктів та основні види зовнішньоекономічної діяльності. Синтезовано загальні принципи на основі яких здійснюється зовнішньоекономічна діяльність та проаналізовано засади державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Виокремлено та основні суб'єкти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та систематизовано їхні основні функції.

Здійснено аналіз основних підходів до оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Запропоновано обрати підхід до ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що ґрунтується на оцінці стійкості та економічної безпеки експортних операцій.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ТА ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Загальна характеристика ЛОУЛМГ

ЛОУЛМГ – це аббревіатура Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства, яке підпорядковується Державному агентству лісових ресурсів України та входить до числа органів виконавчої влади України щодо регулювання питань лісового, мисливського господарства, та полювання. Структура підприємства передбачає об'єднання декількох лісових господарств, що розміщені у Львівській області.

Основними функціями об'єднання є:

- здійснення управління у сфері лісового та мисливського господарства України;
- здійснення державного нагляду за дотриманням законодавства щодо ведення лісового господарства;
- здійснення управління територіями та об'єктами, що належать до природно-заповідного фонду;
- ведення системи лісовпорядкування та мисливського впорядкування;
- ведення державного лісового кадастру та обліку лісів;
- заготівля та експорт продукції за допомогою спеціалізованих підприємств [41].

Управління розташоване у м. Львів, за адресою вул. Яворницького, 8б. управління підпорядковуються усі лісові господарства, що розташовані у Львівській області.

Загалом, клімат області сприятливий для вирощування цінних порід дерев, зокрема: дуб звичайний, бук лісовий, сосна звичайна, ясен звичайний, граб звичайний. На території підприємства розміщуються значна площа лісів, де проживають різні представники тваринного світу.

На території підприємства знаходяться так звані рівнинні ліси. Для характеристики рельєфу зауважимо, що більшість лісів розміщено на пагорбах та високогір'ях, що подекуди розділені ярами та балками і в окремих випадках знаходяться поблизу долин невеличких річок [41].

У 2017 році пріоритетним напрямом роботи об'єднання було проголошено відновлення лісів, що знаходять у відання підприємства. Згідно планів у поточному, 2022 році, працівники підприємства планують відновити ліси на площі 1362,8га. Більше того, у рамках реалізації анонсованої Президентом програми "Зелена країна" весною 2022 року заплановано висадка 3,7 мільйона дерев [41].

На базі підприємства створено усі умови для культивування стійких та високопродуктивних лісових порід. Попереднього року відбулося відкриття сучасного комплексу із вирощування матеріалу насінневого матеріалу із закритою кореневою системою для посадки.

Для аналізу діяльності підприємства здійснимо аналіз експорту лісопродукції за 2021-2022 рр., в об'ємних показниках і сортиментах (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1

Порівняльний аналіз експортних поставок лісоматеріалів за 2021-2022 роки

Назва продукції	Об'єм, м ³ 2021 р.	Об'єм, м ³ 2022 р.	%
Дрова колоті	507	599	118,1
Пиломатеріали тв.	3234	3964	122,6
Заготовки хвойні	301	359	119,3
Пиломатеріали хв.	29070	35595	122,4
ЧМЗ	7268	8855	121,8
Всього	40380	49372	122,3

Варто також зазначити, що одним із ключових та стратегічних завдань підприємства є перехід на систему вибіркового рубань замість системи суцільних рубань. Такі заходи у довготривалій перспективі сприятимуть забезпеченню екологічної безпеки краю, збільшенню продуктивності лісових насаджень та сприятиме відновленню значної частини флори та фауни області.

Згідно програми у 2022 р. потрібно забезпечити частку вибіркового рубань на рівні не менше 50%, що є вкрай позитивним показником та є дуже вагомим на рівні усіх лісових підприємств України [41].

Щодо безпекової складової то варто зауважити, що у 2022 р. на підприємстві заплановано встановити сучасні системи відеоспостереження у кількох підприємствах, що входять до складу об'єднання, що стане дуже вдалим прикладом боротьби із лісовим браконьєрством. Також зазначимо, що головним завданням поточного року є підвищення ефективності та раціоналізація використання деревних ресурсів, що проявляється у збільшенні частки виходу лісоматеріалів у загальній продукції лісозаготівель підприємства.

Підприємство також планує й надалі інвестувати в основні виробничі фонди з метою закупівлі новітнього обладнання та техніки для здійснення лісокультурних робіт, лісозаготівельних та лісогосподарських робіт, а також для будівництва лісових доріг [41].

ЛОЛМГ також приділяє значну увагу програмі розвитку мисливського господарства та відтворення мисливських тварин у напіввільних умовах. Особливо важливим завданням керівництво об'єднання вважає боротьбу із браконьєрами та нелегальними мисливцями.

У попередньому, 2021 р. спостерігався високий попит на лісоматеріали. Тому експорт такої продукції здійснювався через електронні аукціонні торги, проте не у повному об'ємі. В результаті чого ціни на оброблену лісо продукцію зросли на 40-70%. Але, обсяг експортних поставок за аналогічний період зменшився на 18%.

2.2. Аналіз основних показників виробничо-господарської діяльності ЛОУЛМГ

Аналіз основних показників господарської діяльності розпочнемо з аналізу загальних обсягів продаж та прибутковості підприємства.

У 2020 р. ЛОУЛМГ загалом виготовило продукції на суму 4080,6 тис. грн. (табл.2.1.) вагому частину склали пиломатеріали. Частка яких у структурі випуску продукції становила 80,4%. Однак, згодом у структурі виробництва продукції на підприємствах, що входять до складу об'єднання відбулися певні зміни. Частка пиломатеріалів, які є основною продукцією об'єднання зменшується з 87,7% (у 2018), 81% (у 2019) та до 80,4% (у 2020) році. Натомість збільшується частка виробництва чорнової меблевої заготовки таблиця 2.2.

Таблиця 2.2.

Динаміка реалізації продукції ЛОУЛМГ за 2018-2021 рр.

Види продукції	2018		2019		2020		2021	
	тис. грн.	частка	тис. грн.	частка	тис. грн.	частка	тис. грн.	частка
Пиломатеріали	637,5	87,7	2633,1	81	3280,3	80,4	4010,1	80,5
у % до попереднього року	9,3	89	413	92	125	99	125	100,1
Чорнова меблева заготовка	76,2	10,5	572,1	17,6	738,5	18,1	1026,4	20,1
у % до попереднього року	-	-	750	167	969	103	139	111
Інша продукція	12,3	1,7	45,6	1,4	61,2	1,5	60,7	1,1
у % до попереднього року	15	141	370	82	134	107	99	73

Протягом 2020 р. спостерігалось нарощування обсягів виробництва усіх видів продукції підприємства. Загальний обсяг виробництва збільшився на

829,2 тис. грн. варто зазначити, що простежувалося зростання обсягів виробництва за усіма видами товарної продукції. Частка пиломатеріалів у загальній товарній структурі незважаючи на її зменшення усе одно залишилася значною – 80,4%. Натомість у 2020 р. випуск чорнової меблевої заготовки становила 18,1%. Загалом за період 2018-2021 рр. (таблиця 2.3.) ЛОУЛМГ реалізувало продукції на загальну суму 15005,8 тис. грн. В результаті частка пиломатеріалів склала – 89,4%; чорнових меблевих заготовок – 9,2%; частка іншої продукції – 1,4%. Відповідно можна констатувати, що у структурі виробництва основну частку займає виробництво пиломатеріалів. Отож у структурі виробництва та збуту продукції основну частку займає виробництво пиломатеріалів.

Таблиця 2.3.

Структура реалізації продукції ЛОУЛМГ 2018-2021 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021
Реалізовано всього, тис. грн.	726,0	3250,8	4080	4197,2
у % до попереднього року	11	445	125	104
Експорт, тис. грн.	715,11	3052,5	3839,2	4060,8
%, до реалізованої продукції	98,5	93,9	94,1	96,0
Пиломатеріали	637,5	2633,1	3280,3	3319,3
Чорнові меблеві заготовки	76,2	572,1	738,5	817,2
Іншої продукції, тис. грн.	12,3	45,6	61,2	60,7

Перейдемо до аналізу структури витрат підприємства. Найбільшу частку витрат підприємства, що відобразилося у структурі собівартості займають матеріальні затрати та інші операційні витрати підприємства.

Важливим етапом аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства є аналіз показників стану та структури основних засобів, оборотних засобів, а також коефіцієнту оборотності обігових коштів ЛОУЛМГ.

Ці показники демонструють наскільки ефективно використовуються обігові кошти підприємства та рівень прибутковості капітальних інвестицій. Таким чином, ефективність використання основних фондів відображає ефективність виробництва та підприємницької діяльності загалом. Якщо конкретизувати то для оцінки діяльності підприємства використовуються показники, що демонструють ефективність використання основних виробничих фондів та швидкість оновлення основних фондів [43].

Відповідно розраховуються: коефіцієнт оновлення основних фондів, коефіцієнт вибуття основних фондів та коефіцієнт зносу основних фондів [49]. Для наочності результати розрахунків представимо у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Баланс руху ОВФ та їх зношеності у 2018-2021 рр.

Показники	2018	2019	2020	2021
Основні засоби, тис. грн.	30,9	344,6	273,2	341,2
Первісна вартість ОВФ	56,6	379,2	383,9	360,7
Сума накопиченої амортизації на кінець року	25,7	34,6	110,7	19,5
Вартість основних засобів введених протягом року	15,4	326	45,3	-
Вартість основних засобів виведених протягом року	325,7	12,3	116,7	-
Коефіцієнт зносу ОЗ	0,45	0,09	0,288	0,05
Коефіцієнт придатності ОЗ	0,55	0,91	0,712	0,95
Коефіцієнт оновлення ОЗ	0,49	0,94	0,17	-
Коефіцієнт вибуття ОЗ	0,95	0,39	0,34	-
Швидкість оновлення	2,04	1,06	5,88	-

Слід також здійснити аналіз ефективності використання основних виробничих фондів та рівень забезпеченості ними підприємств, що входять до складу об'єднання. Для цього використаємо наступну систему показників:

1) фондівдача – розраховується як відношення обсягів випуску до середньорічної вартості основних виробничих фондів;

2) фондомісткість – розраховується як відношення вартості ОВФ до обсягу випуску продукції підприємства за аналізований період;

3) фондоозброєність – розраховується як відношення середньорічної вартості ОВФ до середньорічної чисельності працівників підприємства;

4) рентабельність виробничих фондів – розраховується як відношення чистого прибутку, що підприємство отримало до загальної вартості ОВФ. Розрахованої на кінець аналізованого періоду [37].

Розрахунок цих показників представимо у таблиці 2.5.

Згідно з розрахунками показник фондівдачі зменшувався у 2018-2021 роках. За 2019 р. показник зменшився на 25,7%, а за 2021 рік на 24,4% порівняно із 2018 р.

Таблиця 2.5.

Показники ефективності використання ОВФ

Показники	2018	2019	2020	2021	у % до 2020р.
Середньорічна вартість ОВФ	30,9	186,05	308,9	341,2	110
Обсяг випуску продукції	605,0	2975,1	3989,6	4287,1	107
Чистий прибуток	124,1	130,1	163,2	175,7	108
Фондівдача	19,6	16	13,2	12,3	93
Фондомісткість	0,04	0,057	0,075	0,08	108
Фондоозброєність	0,34	2,3	2,8	2,96	106
Рентабельність ОВФ	0,81	0,7	0,53	0,51	0,96

Зазначимо, що протилежним до показника фондівдачі є показник фондомісткості продукції, тому їхня динаміка є взаємно протилежною. Щодо показника фондоозброєності, зауважимо, що він має сталу тенденцію до зростання, проте тільки після 2018 року.

Перейдемо до аналізу оборотних активів підприємства та дебіторської заборгованості. Зазначимо, що у структурі майна ЛОУЛМГ на початку 2019 р. оборотні кошти становили 86,6%. Згодом вони мали тенденцію до збільшення та у а 2021 р. вони 90,5%.

Стосовно менш ліквідних активів, куди зачисляємо дебіторську заборгованість зазначимо, що вона протягом аналізованого періоду мала тенденцію до зниження. Проте, варто зазначити, що її рівень усе одно залишається небезпечним для розвитку підприємства та його фінансової безпеки. Оскільки це спричиняє зростання обігових коштів та, відповідно, зростання собівартості виробництва (таблиця 2.6.).

Таблиця 2.6.

Оцінка оборотних активів ЛОУЛМГ за 2019-2021 рр.

Показники	2019	%	2020	%	2021	%
Всього майна	2680,4	100	3401,6	100	3890,5	100
Оборотні кошти	2322,1	-	3128,4	-	3520,9	
% до майна	86,6	-	91,9	-	90,5	
Виробничі запаси	250,9	10,8	1079,1	34,5	1005,6	40,7
Готова продукція	105,7	4,6	291,9	9,3	307,8	12,5
Грошові засоби і фінансові інвестиції	81,7	3,5	81,7	2,6	81,7	3,3
Дебіторська заборгованість за товари	1500,5	64,6	680,9	21,8	598,2	24,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	184,1	7,9	957,3	30,6	456,1	18,5
Інша дебіторська заборгованість	7,1	0,3	37,4	1,1	12,5	0,5
Інші оборотні активи	16,9	8,3	0,1	0,1	5,6	0,3

Зазначимо також, що не зважаючи на зростання вартості оборотних коштів у 2019 та 2021 рр. їх частка у загальній вартості оборотних коштів

збільшилась за аналогічний період часу. цей факт пояснюється тим, що в аналізований період простежувалися високі темпи росту дебіторської заборгованості. З розрахунків, що представлені у таблиці 2.7. видно, що протягом аналізованого періоду відбулося зниження коефіцієнту оборотності обігових коштів, і лише у поточному році відбулось його збільшення.

Таблиця 2.7.

Показники оборотності оборотних коштів у 2019-2021 рр.

Показники	2019	2020	2021
Середня вартість виробничих запасів, тис. грн.	127,05	665	684,5
Середня дебіторська заборгованість, тис. грн.	1300,7	570,7	1168,4
Середня кредиторська заборгованість, тис. грн.	2038,2	2240,8	3597,8
Середня вартість оборотних коштів, тис. грн.	2322,1	3128,4	2511,9
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	473,8	3,9	6171,1
Виручка від реалізації без ПДВ, тис. грн.	605,0	3989,6	6488,9
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	0,26	1,27	2,59
Час обороту оборотних коштів, днів	1384	283	139
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,47	6,99	5,5
Час обороту дебіторської заборгованості, днів	65	52	65
Час обороту кредиторської заборгованості, днів	1200	202	200
Час обороту грошових коштів, днів	461	-	377
Коефіцієнт завантаження	3,83	0,78	0,39

Результати аналізу демонструють, що час обороту обігових коштів за період 2019-2020 рр. суттєво знизився з 1384 днів до 283 днів. У 2021 році середній час перетворення товарно-матеріальних цінностей на готову продукцію зріс до 139 днів.

2.3. Дослідження ефективності зовнішньоекономічної діяльності та основних загроз економічній безпеці підприємству

Для аналізу фінансово-господарської діяльності важливим елементом є аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємств, що входять до складу ЛОУЛМГ. Протягом аналізованого періоду усі контракти, що уклалися виконувалися. Проте були факти отримання скарг від іноземних контрагентів щодо якісних характеристик продукції, що постачалася. Тому аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності розпочнемо з аналізу географічної структури експорту таблиця 2.8.

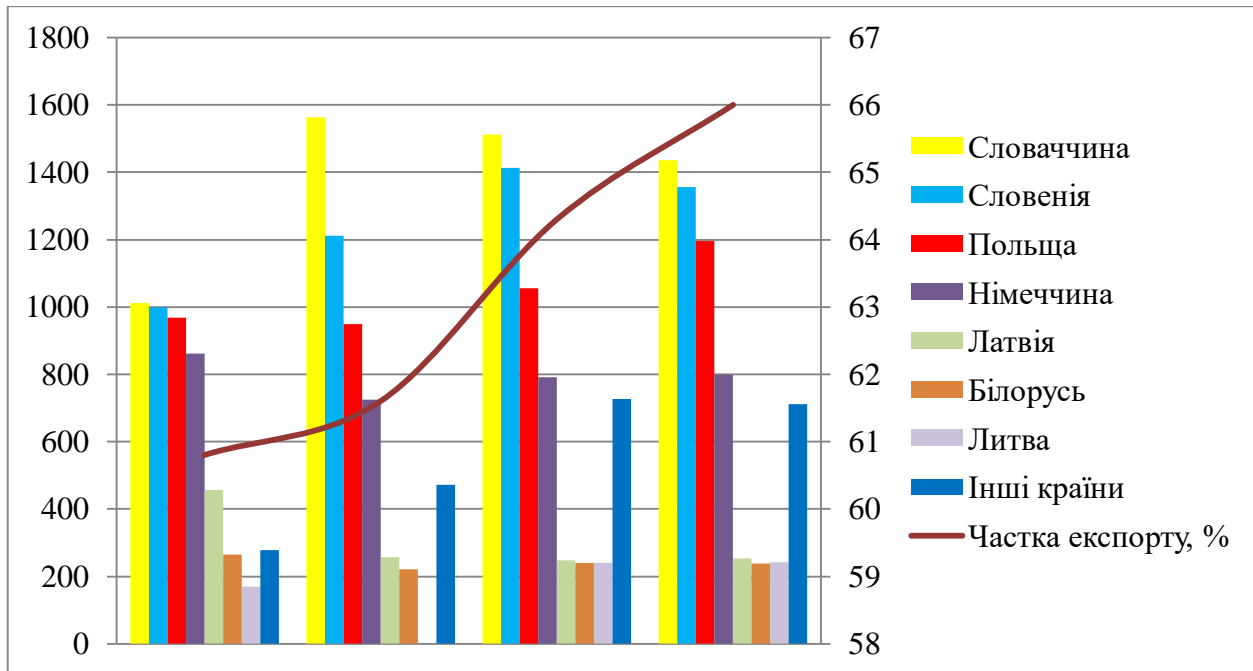
Загалом у структурі реалізації товарів частка експорту становить близько 65%. Основними торговими партнерами ЛОУЛМГ є підприємства з Польщі, Німеччині та Австрії та Білорусі. Серед асортименту товарів найбільшу частку займають пиломатеріали.

Таблиця 2.8.

Географічна структура експорту

Країни	2018	2019	2020	2021
Польща	2977,2	3 723,8	3980,4	3989,8
Німеччина	862,	724,8	790,4	798,5
Білорусь	457	256,7	247	253
Латвія	263,9	221,3	240,2	237,9
Литва	170,6	0	239,8	241,1
Франція	86,6	150,9	228	231,5
Угорщина	74	106,3	141,9	132
Данія	65	102	139,6	147,3
Англія	52	98,25	123,5	124,8
Естонія	0	14,8	92,8	75,4
Частка експорту в обсягах реалізації, %	60,8	61,6	64,3	66,0

Географічна структура експорту представлена графічно на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Географічна структура експорту.

Методологія аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності та експортних операцій полягає у комплексній оцінці відповідних показників. Перш за все йдеться про розрахунок аналітичних показників ефективності зовнішньоекономічної діяльності у абсолютних та відносних показниках. Зокрема це такі показники як економічна ефективність експорту, валютна ефективність експорту, ефективність продажу експортних товарів на внутрішньому ринку та альтернативний коефіцієнт ефективності експорту [43].

В той же час варто зауважити, що обсяг експорту окремих видів товарів може збільшуватись на фоні зменшення валютної ефективності експорту, що є можливим за умови збільшення витрат виробництва цих видів продукції або зменшення розміру цін на зовнішньому ринку. Тому показник ефективності експорту демонструє результат діяльності підприємства і розраховується шляхом віднімання вартості виробництва товарів від обсягу експорту цих товарів. Остаточо прийняти рішення про доцільність експорту дозволяє розрахунок альтернативного коефіцієнт експорту та розрахунок показників ефективності експорту та ефективність збуту товарів на внутрішньому ринку. Результати здійснених розрахунків представлені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Результати розрахунку показників ефективності експорту

Показники	2019		2020		2021	
	<i>ПМ*</i>	<i>ЧМЗ**</i>	<i>ПМ</i>	<i>ЧМЗ</i>	<i>ПМ</i>	<i>ЧМЗ</i>
Ціна експортна						
грн.	4810	3030	5200	3080	5810	3170
євро.	156	99	186	110	188	103
курс євро	30,6		27,9		30,8	
Ціна на внутрішньому ринку						
грн.	4320	2575	4700	2610	4870	2663
Затрати на експорт						
грн.	250	170	266	193	273	198
Собівартість експорту						
грн.	4410	2385	4716	2438	4963	2488
Собівартість						
грн.	4160	2215	4450	2245	4690	2290
Кількість						
м. кв.	1365	556	1622	811	1700	896
Валютна ефективність експорту, євро на грн.	0,172	0,176	0,166	0,171	0,155	0,146
Ефективність експорту, грн./грн.	1,22	1,146	1,122	1,145	1,12	1,18
Ефективність реалізації на внутр. ринку, грн./грн.	1,038	1,09	1,039	1,08	1,09	1,10
Ефект від експорту, грн.	268 905	72 836	281 159	84 750	370 600	149 632
Ефект від реаліз. на внутр. ринку, грн.	81 900	43 368	105 430	56 770	265 200	85 120
Альтернативний коефіцієнт ефективності експорту, грн. /грн.	3,28	1,68	2,67	1,49	2,32	1,53

* ПМ – пиломатеріали;

**ЧМЗ – чорнова меблева заготовка.

В результаті здійсненого аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності та ефективності експорту робимо підсумок, що експорт продукції загалом є вигідним для ЛОУЛМГ, на зміну доходів та прибутковості експорту за аналізований період найбільший вплив мав фізичний обсяг товарів. Порівнявши

індекс обсягу та індекс цін та індекс фізичного обсягу, який є значно вищим можна констатувати, що зміна цін на товари, в тому числі на зовнішньому ринку, не мали такого значного впливу на результати діяльності підприємства.

Наступним етапом аналізу стане теоретична структуризація потенційних загроз для суб'єктів, що здійснюють експортну діяльність. Результати представимо у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

Структуризація загроз економічній безпеці підприємства

Інституційне середовище	Ідентифікація загроз
Постачальники	<ul style="list-style-type: none"> ✓ несвоечасність поставок матеріальних ресурсів; ✓ розрив зв'язків; ✓ невиконання умов договору поставки; ✓ непередбачуване збільшення цін на товари та витрат на їх постачання; ✓ поставки неякісної продукції, яка не відповідає стандартам і нормам
Споживачі	<ul style="list-style-type: none"> ✓ зміна смаків, зниження платоспроможного попиту; ✓ об'єднання в групи з метою впливу на рівень цін; ✓ недосконалість законодавства щодо захисту прав споживача; ✓ поширення неправдивої інформації про підприємство, персонал, продукцію
Конкуренти	<ul style="list-style-type: none"> ✓ агресивна політика збільшення ринкової частки (у т. ч. за рахунок розвитку мережі збуту); ✓ недобросовісна конкурентна політика; ✓ демпінг цін; ✓ співпраця конкурентів з органами влади, спрямована на ускладнення доступу до споживчого ринку й господарських ресурсів для інших підприємств; ✓ переманювання персоналу; ✓ упровадження технічних інновацій; ✓ монополізація зв'язків із постачальниками
Органи державної влади	<ul style="list-style-type: none"> ✓ зміна чинного законодавства; ✓ корупційні дії; ✓ лояльність до окремих підприємств; ✓ непрозорість дозвільної системи; ✓ збільшення податкового тиску; ✓ підвищення мінімальної заробітної плати та відрахувань на соціальні заходи; ✓ уведення жорстких екологічних норм; ✓ погіршення умов амортизаційної політики; ✓ збільшення кількості перевірок тощо

На основі здійсненої теоретичної структуризації можна сформулювати конкретні загрози, що виникають в процесі реалізації експортної діяльності підприємства. В результаті проведеного дослідження ідентифіковано та здійснено структуризацію основних загроз економічній безпеці підприємств, що входять до складу ЛОУЛМГ та здійснюють експортну діяльність. Також результатом аналізу стало виокремлення основних проблем, що виникають в процесі здійснення експортної діяльності (табл. 2.11).

Таблиця 2.11.

Основні ризики виконання експортних контрактів для ЛОУЛМГ

Основні ризики та загрози у процесі здійснення ЗЕД	2019		2020		2021	
	К-сть випадків	%	К-сть випадків	%	К-сть випадків	%
Загальна кількість поставок	1044		1016		996	
Не оплата за умовами договору	8	0,8	0	0	1	0,4
Значний термін погашення дебіторської заборгованості	276	26,4	308	30,3	312	31,3
Відмова від товару або його повернення у зв'язку із невідповідністю зазначеним у контракті якісним та кількісним характеристикам	72	6,8	60	5,9	112	11,2
Порушення термінів поставки товарів	128	12,3	100	9,8	160	16
Порушення митних правил при оформленні товарів	56	5,3	48	4,7	72	7,2
Порушення екологічних норм країни імпортера	76	7,3	76	7,5	92	9,2
Форс-мажорні обставини	16	1,5	12	1,2	12	1,2

В результаті здійсненого дослідження виявлено, що найбільшими ризиками у процесі реалізації експортних контрактів є наступні види: значний термін дебіторської заборгованості та оплата за контрактом; порушення термінів поставки товарів для іноземних контрагентів, що виконують підприємства у складі ЛОУЛМГ; повернення та відмова від товару, що викликано невідповідними якісними характеристиками товарів у порівнянні із контрактними домовленостями.

2.4. Рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки експортних операцій підприємства

Забезпечення економічної безпеки експортних операцій підприємства є ключовим етапом гарантування його розвитку та прибутковості. Тому що забезпечити функціонування та розвиток підприємства видається неможливим без врахування без пекових аспектів діяльності, тобто без забезпечення економічної безпеки підприємства. Якщо йдеться про підприємство, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність то особливо гостро постає потреба забезпечення економічної безпеки його експортної діяльності як елементу забезпечення економічної безпеки. Ця необхідність актуалізується сучасними економічними реаліями та формою суспільного розвитку, що передбачає високий рівень невизначеності та ризику.

Враховуючи вищезазначене, забезпечення економічної безпеки фірми, що займається зовнішньоекономічною діяльністю та безпосередньо здійснює експортні операції є вкрай важливою частиною формування конкурентоспроможності фірми як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Відповідно формування системи безпеки підприємства для протидії загрозам в процесі реалізації зовнішньоекономічної діяльності є дуже важливою та необхідною [12].

Проаналізувавши сучасні наукові розвідки у сфері підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства можемо констатувати про значний рівень верифікації напрямів та методів забезпечення цього процесу. Тому скориставшись теоретичними та прикладними результатами дослідження сформуємо систему заходів, що передбачатиме протидію виявленим загрозам для ЛОУЛМГ.

Тобто, в межах нашого дослідження висвітлимо основні рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічних операцій підприємств, що входять до складу ЛОУЛМГ, що сприятиме підвищенню ефективності та забезпеченню економічної безпеки експортних операцій.

Отож, для розробки рекомендацій практичного спрямування щодо забезпечення економічної безпеки експортних операцій підприємства слід сформулювати виявлені загрози для підприємства. Ідентифікація таких загроз полегшуватиме розробку заходів без пекового характеру та сприятиме забезпеченню економічної безпеки та підвищенню ефективності господарської та експортної діяльності фірми.

Тому зауважимо, що така система складатиметься із низки заходів, що матимуть організаційний характер та будуть передбачати наступне:

- формування центру координації усіх проблемних питань щодо забезпечення економічної безпеки підприємств, що входять до складу об'єднання; очільником центру буде керівник об'єднання; у разі необхідності та наявних резервів формування відділу економічної безпеки, що реалізовуватиме основні програми зазначеного центру;

- розробка нормативного та методичного забезпечення реалізації концепції економічної безпеки підприємства;

- формування джерел постачання ресурсів, в тому числі людських, та їхнього раціонального використання для забезпечення економічної безпеки.

Також варто зазначити, що формування заходів щодо забезпечення економічної безпеки експортних операцій та ґрунтовного підвищення ефективності таких операцій необхідно щоб такі заходи базувалися на таких критеріях:

- нарощення об'ємів виробництва продукції, що містить великий відсоток доданої вартості;
- зменшення ресурсомісткості товарів;
- зростання валютних надходжень;
- підвищення оборотності оборотних коштів;
- максимальне зменшення собівартості товарів;
- підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства та продукції підприємства на національному та міжнародному ринках;
- зведення до мінімуму екологічної шкоди довкіллю спричиненої діяльністю підприємства.

Таким чином, для розробки ефективних заходів щодо протидії існуючим загрозам слід оцінити їхній дестабілізуючий вплив та на основі цього дослідження розробити систему без пекових заходів. Для цього сформуємо ієрархію загроз для економічної безпеки підприємства у процесі здійснення експортної діяльності (таблиця 2.12.).

Таблиця 2.12.

Основні ризики при здійсненні експорту ЛОУЛМГ та їх ранжування

Основні ризики та загрози у процесі здійснення ЗЕД	К-сть випадків	У % до загальної кількості поставок	Ваговий коефіцієнт	Ранг
Значний термін погашення дебіторської заборгованості	304	29,3	0,25	1
Порушення термінів поставки товарів	128	12,7	0,25	2
Порушення екологічних норм країни імпортера	79	8,0	0,2	3
Відмова від товару або його повернення у зв'язку із невідповідністю зазначеним у контракті якісним та кількісним характеристикам	81	8,0	0,2	3
Порушення митних правил при оформленні товарів	60	5,7	0,1	4

Отже, загрозна значення показника оборотності оборотних активів, що було встановлено у попередньому розділі спричинене значним терміном погашення дебіторської заборгованості партнерами. Відтермінування в оплаті сприяє налагодженню контактів та формує діловий імідж, проте негативно впливає на стійкість підприємства та рівень його безпеки.

З метою протидії таким загрозам рекомендуємо здійснювати реалізацію експортних контрактів із залученням фактор-фірми. Фактор-фірма братиме на себе зобов'язання щодо виплати коштів згідно контракту із правом вимагання у фірми споживача товарів сплатити за контрактом із відстрочкою. За це фактор-фірма отримує комісійну винагороду, зазвичай у розмірі 2-10 %. Такі заходи сприятимуть зменшенню дебіторської заборгованості та збільшенню обсягів грошових коштів, що перебувають в обігу. Розрахунок ефективності такого заходу проведемо у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13.

Обчислення ефективності розрахунків із застосуванням фактор-фірми

Статті	Базовий	Плановий
Оборотні активи	3520	4576
Виробничі запаси	3542	2285
Виплати фактор-компанії	0	193,8
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи	1168,4	0
Коефіцієнт оборотності	1,92	2,43
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,28	1,35
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,019	0,052
Коефіцієнт платоспроможності	0,245	0,344
Коефіцієнт маневреності	0,93	0,91
Коефіцієнт забезпечення боргів	0,325	0,42
Вивільнені кошти	-	2119,2

Таким чином, за допомогою рекомендованого заходу вдасться вивільнити понад 2 млн. грн.. коштів. Також простежуватиметься покращення показників фінансової стійкості, проте за умовами договору із фактор-фірмою ЛОУЛМГ втрачатиме приблизно 8% прибутків.

Стосовно порушення термінів постачання товарів варто зазначити, що такі ризики виникають з вини фірм-посередників, що здійснюють транспортування продукції. Тому найбільш оптимальним вирішенням цієї проблеми вважаємо її розв'язання у правовому полі. Йдеться про переукладання контрактів на перевезення, що передбачатимуть значно збільшені штрафи за неналежне надання транспортних послуг з вини перевізника.

Для усунення проблем щодо порушення екологічних норм Європейського Союзу та відмови від товару у зв'язку з невідповідністю товару анонсованим якісним характеристикам то ці проблеми вважаємо системними. Їх вирішення вимагає перегляду політики забезпечення та контролю якості товарів. Рекомендуємо запровадити посилений контроль якості товарів, що будуть експортовані.

Висновки до розділу 2.

Здійснено загальну характеристику Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства. Проаналізовано структуру експортних поставок лісоматеріалів та виокремлено основні товарні позиції: пиломатеріали та чорнова меблева заготовка.

Проаналізовано основні показники виробничо-господарської діяльності підприємств, що входять до складу ЛОУЛМГ, виокремлено основні показники, що становлять загрозу для стійкості підприємства та становлять загрозу економічній безпеці.

В результаті аналізу ефективності зовнішньоекономічної, зокрема й експортної діяльності встановлено, що експорт товарів загалом є рентабельним та обґрунтованим. В процесі аналізу встановлено основні загрози, що мають місце при реалізації експортних контрактів. Здійснено їх аналіз та ранжування за рівнем загроз.

На основі здійсненого аналізу розроблено основні заходи щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності ЛОУЛМГ та забезпечення економічної безпеки експортних операцій. Проведено оцінку ефективності запропонованих заходів та встановлено, що в результаті їх успішної реалізації підприємство може отримати понад 2 млн. грн.. вивільнених коштів.

ВИСНОВКИ

В процесі забезпечення економічної безпеки держави важливу роль відіграє зовнішньоекономічна діяльність, оскільки глобалізована економічна система побудована на принципах максимальної лібералізації міжнародної торгівлі та відкритості національних економік. Тому організація ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємства є вкрай важливим завданням для вітчизняного бізнесу, а отже й забезпечення економічної безпеки експортних операцій.

Здійснивши теоретичний аналіз було виокремлено основні особливості сучасної системи зовнішньоекономічних відносин, встановлено сучасні принципи реалізації зовнішньоекономічної діяльності, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності відповідно до чинного законодавства та проаналізовано засади державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Для встановлення основних товарних груп та структури експорту здійснено загальну характеристику ЛОУЛМГ. Зроблено висновок, що основними товарними групами є: пиломатеріали та чорнова меблева заготовка, частка яких у загальній структурі виробництва та експорту є дуже вагомою.

Результатом ґрунтовного аналізу виробничо-господарської діяльності встановлено основні показники, значення яких є загрозливим для діяльності підприємства та забезпечення його економічної безпеки. Також встановлено перелік основних загроз, що виникають в процесі здійснення експортних операцій.

Ґрунтуючись на результатах досліджень запропоновано заходи щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності ЛОУЛМГ та забезпечення економічної безпеки експортних операцій. Крім того, здійснено оцінку ефективності запропонованих заходів та розраховано загальний ефект від запровадження їх, що становить понад 2 млн грн..

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kim S. Essays in Economics of Social Security Disability Insurance and Health. The Ohio State University. 2013. URL : http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=osu1365696633 (дата звернення 04.11.2020).
2. Kozachenko G. V. Enterprise economic security management conception. URL: <http://www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TMot10a/Kozachenko.pdf> (дата звернення 15.10.2020).
3. Levitt T. The Globalization of Markets. *Harvard Business Review*. URL: <http://www.lapres.net/levit.pd> (дата звернення 21.11.2020).
4. Novak V., New leadership competencies for future business leaders. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 2016. № 2. P. 56-61.1
5. O'Reilly T. Design patterns and business models for the next generation of software. 2013. URL: <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html> (дата звернення 07.11.2020).
6. Shan Y. Essays on dynamic contracts. University of Iowa. 2012. URL: <http://ir.uiowa.edu/etd/3534> (дата звернення 08.10.2020).
7. Акімова Т. А. Теорія організації : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2012. 367 с.
8. Анісімова О. М., Вітка Н. Є. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності високотехнологічного підприємства : монографія. Донецьк : Ноулідж (донецьке відділення), 2011. 175 с.
9. Барташевська Ю. М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2011. № 1 (8). С. 19–25.
10. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму/ перекл. з німецької О. Погорілого. Київ : Основи, 2014. 261 с.
11. Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. Управління персоналом. 2-ге видання : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2017. 502 с.

12. Вітлінський В.В., Маханець Л.Л. Ризикологія в зовнішньоекономічній діяльності: Навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2012. 432 с.
13. Вічевич А. М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності / А. М. Вічевич, О. В. Максимець. Львів: Афіна, 2014. 140 с.
14. Герасименко А. Л. Зовнішньоекономічна стратегія держави: проблема визначення. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 535–539.
15. Гірняк О. М. Менеджмент: теоретичні основи і практикум : навчальний посібник. Львів : Магнолія плюс, 2013. 334 с.
16. Господарський Кодекс України : Закон України від 13.02.2020 р. №436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
17. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник. Київ : ЦУЛ, 2019. 336 с.
18. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності [текст] : підручник. 4-те вид. перероб. та доп./ О.П. Гребельник – К. : «Центр учбової літератури», 2013. 452с.
19. Гребельник О.П. Зовнішньоекономічна діяльність : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 452 с.
20. Данілов О.Д., Пернарівський О.В. Міжнародні розрахунки та валютний контроль: Навчальний посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. – 181с. 44.
21. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Зовнішньоекономічна діяльність – 3 : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2018. 356 с.
22. Дикань Н.В., Борисенко ЛІ. Менеджмент : навчальний посібник. Київ : Знання, 2011. 389 с.
23. Дідківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник. Київ : Знання, 2016. 462 с.
24. Дроздов Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2012. 172 – 382 с.

25. Єрмаченко В. Є. Облік і техніка зовнішньоекономічної діяльності : навчальний посібник. Харків : ІНЖЕК, 2013. 479 с.
26. Жук М.В. Комерційні відносини України: розвиток експортного потенціалу: Підручник. Чернівці: Рута, 2014. 352 с. 45.
27. Зінчук Т., Горбачова І., Ковальчук О. та ін. Міжнародні економічні відносини та зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2019. 519 с.
28. Зінчук Т.О., О. Д. Ковальчук, Н. М. Куцмус Міжнародні економічні відносини та зовнішньоекономічна діяльність : підручник. Київ : ЦУЛ, 2017. 512 с.
29. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навчальний посібник/ За заг.ред. Шкурупій О. В. Київ : ЦУЛ, 2012. 248 с.
30. Зовнішньоекономічна діяльність Підприємства : Підручник для вузів/ за редакцією І. В. Багрової. Київ : Центр навчальної літератури, 2014. 580 с.
31. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон : колективна монографія / за ред. Козака Ю. Г. Київ : ЦУЛ, 2017. 240 с.
32. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон : навчальний посібник / за ред. Козака Ю. Г. Київ : ЦУЛ, 2016. 290 с.
33. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2012. 384 с.
34. Ковтун Е.О. Шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. В. 6, Ч. 1. С. 172–174.
35. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Сіваченко І.Ю. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні особливості функціонування та аналізу розвитку. Монографія. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2012. 182с.

36. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств / Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, І.Ю. Сіваченко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2016. 792 с.
37. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., та інші. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник; 4-те вид., перероб. та доп. Київ : Освіта України, 2012. 272 с.
38. Кондрашихін А.Б., Присяжнюк В.К., Філіпенко Т.В. Євроінтеграційні процеси в Україні: монографія / За загальною редакцією А.Б. Кондрашихіна, В.К.Присяжнюка. Донецьк: ДонДУУ, 2014. 495 с.
39. Крикунова В.М. Чинники, динаміка і структура зовнішньоторговельної діяльності підприємств України. *Економічні інновації*. 2013. С. 92–101.
40. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Петришин Н. Я. Соціально-економічна діагностика діяльності підприємства в умовах глобалізації: сутність, види, принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Логістика. 2010. № 690. С. 623–628.
41. Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства : веб-сайт. URL: <https://lvivlis.gov.ua/>
42. Мазаракі А. А. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СОТ : колективна монографія/ за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ, 2008. 309 с.
43. Марченко Т.Б. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як засіб ринкового реформування економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №2. С. 24 – 25.
44. Масловська Л. Управлінські аспекти зовнішньоекономічної діяльності України в перехідний період. *Економіка України*. № 8. 2017. С. 67–72.
45. Маталка С. М. Управління ефективністю зовнішньоекономічної діяльності підприємств : монографія. Луганськ : Ноулідж. 2011. с. 210.
46. Методологія формування транспортно-митної інфраструктури в Україні : монографія / За ред. А. М. Пасічника. Дніпропетровськ : УМСФ, 2016. 168 с.

47. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки. Підручник / За ред.І.Р. Михасюка. Київ : Атіка, 2011. 592 с.
48. Міжнародна макроекономіка : навчальний посібник / За ред. Козака Ю.Г., Пахомова Ю.М., Логвінової Н.С. Київ : ЦУЛ, 2012. 340 с.
49. Міжнародна торгівля : підручник / За ред. Ю.Г. Козака. Київ-Катовіце-Краків : ЦУЛ, 2015. 272 с.
50. Монастирський Г.Л. Теорія організації : навчальний посібник. Київ : Знання, 2011. 319 с.
51. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу : навчальний посібник. 3-те вид. Київ : Знання, 2011. 435 с.
52. Про підприємництво : Закон України від 29.01.20 р. № 698-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12>
53. Рум'янцев А. П., Рум'янцева Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2019. 292 с.
54. Рум'янцев А.П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Київ : Центр навч. літ., 2014. 384 с.
55. Рум'янцев А. П. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник / 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2012. 296 с.
56. Рум'янцев А.П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2014. 377 с.
57. Сизоненко В. Про що свідчить українська модель корпоративного підприємництва? *Банківська справа*. 2018. № 3. С. 29-37.
58. Трифонова О. В., Швець В. Я. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2015. 152 с.
59. Тюріна Н., Карвацька Н. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2019. 408 с.
60. Федунова Л.І., Скоцик В.С. Проблеми формування корпоративного управління в Україні. *Економіка промисловості*. 2013. № 1 (19). С. 50-54.
61. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2013. 554 с.